FÉLREVERT HARANGOK ERDÉLYBEN

IRTA: SASSY-NAGY LÁSZLÓ

Rákosi Viktor, a magyar irodalom egykor népszerű cipulusa, szellem és cikázó humor uralkodó fejedelme, "Elnémult harangok" cimmel a magyar sors egyik legkényesebb, legfájdalmasabb régényét irta meg. A regény hőse Simándy Pál nagyenyedi kálvinista diák, aki külföldre megy tanulmányait folytatni, hogy hazajöve a magyar élet ragyogószavu orátora, prédikátora legyen. De sajnos —csak harangozó lesz belőle, hiábavaló, megértetlen harangozó, aki végül is belefáradva a nagy küzdelembe, kiejti kezéből a harang csomós kötelét és Bod Péter Csi eklézsiájában örökre elnémul a kálvinista magyar harang sorsa, épannyi fájdalmat terhes gondot ébreszt bennünk a félrevert harangok ijesztő, búgó zugása, akár okkal, akár ok nélkül, hivóbb félelemből verték félre azokat.

Pünkösd áhitatos ünnepei után Erdélyben ujból félreverték a harangokat megingott lelkü emberek. És milyen döb benetes ellentét: a vallásszabadság klasszikus földjén. Torda ősi városában búgtak fel a legszomorubban, a legfájdalmasabban ezek a félrevert harangok. Már maga az is fájdalmat jelent kulturember számára, hogyha a harangok nemes Isten szavát belekényszeritik a hétköznapi harcok szennyes viharába, hát még mennyire lehüti az embert tisztább régiók után vágyó s azokban bizó reményeit, ha arról kap szörnyü hirt, hogy ezeket az acélnyelveket a legalantosabb emberi érzések: a harag, a gyülölet, az ellenséges indulat, düh kárhozatos hirdetésére rángatták meg..

Ezt a harangzúgást, az erdélyi félrevert harangok hangján elviszi a szélvihar e sorokon keresztül Tengeren tulélő magyar testvéreink felé, hogy az oda küldözöttek és kivándoroltak szerezzenek tudomást arról, hogy minő szenvedésben él az Óhazától elszakitott erdélyi végeken az erdélyi magyar.

De ha meghallottuk a tordai rumán templomok harangjainak félrevert zúgását, halljuk meg mindnyájan, mindannyian kik magyarok vagyunk, bárhol élünk a földtekén, halljuk meg az imént Kolozsvárt félrevert harangok ijesztő zugását is. Előbb Tordán, majd Kolozsvárt is félreverték a harangokat, hogy harangzugás között riasszák meg az ősi jogaiban üldözött magyar népet. Harangzúgás jelezte kincses Kolozsvárt, hogy Erdély uj urai ujra és ujra le akarnak számolni az ősi, erdélyi földön élő magyarsággal s ez a harangzúgás Mátyás király városából elhallatszik a tengereken tulra, Kanadába.

Erdély lelke, a Felvidék lelke, a Délvidék szive jajdul fel a tordai, a kolozsvári félrevert harangok hangjára. Van-e valaki széles e világon, aki károsnak itélné a harangok oktalan félreverését? Amilyen oktalan a harangok félreverése, éppen olyan veszedelmes lélekrontás a magyar harangok elnémitása is. A magyar harangok elnémitása, amely a civilizált világ felügyelete mellett és szemeláttára a Magyarország testéről leoperált országrészekben történtek.

Mi, a világ minden részén élő Simándy Pálok harangozói akarunk lenni az erdélyi magyarság, a felvidéki magyarság, a délvidéki magyarság szenvedésének, de ugy érezzük, hogy nem szabad Simándy Pálok módjára holtan elnyulnunk a harangkötél alatt. Nem engedhetjük azt, hogy Erdély magyar harangjai egymás után némuljanak el s nem engedhetjük meg, hogy a magyar hivek a rumán templom küszöbén, a cseh parancsszóra, a szerb diktatura hangjára alázatos térdrehullás mellett csókolgassák az idegen papok aranymiseruháját. Mi, a világban szétszórtan élő magyarok, megfogjuk a kezét azoknak, akik azért verik félre a harangokat, hogy az elcsatolt területek magyarságát hivogasság; mi azonban félreverjük a nagyvilág harangjait, hogy a müvelt világ figyelmét felhivjuk a Bod Péterek templomára, a magyar lelkek veszedelmére. Erre a félrevert harangra hallgassatok világban szétszórtan élő magyarok. Figyeljetek ide tengeren tul élő magyar testvérek és fogjatok össze, kik Amerikában, Kanadában, Délamerikában éltek s érezzétek át a kötelmet, amellyel utolsó csepp véretekig harcolnotck kell, azért, hogy az "Elnémult harangok" ujra megkonduljanak.

Beszélgessünk

Az erkölcs egy régi, kicsépelt téma. De miért? Mert most tohán bántunk véle. Azt akartuk nagyobbára, hogy csak az erkölcs segitsen rajtunk s nem pedig életviseletünkkel emeltük volna ki az állandó és haladó erkölcsiségnek a kivételes és egyetemes értékeit. Valahogy még a mai időben is akként bánunk véle, mint a magyar földön született csehek viselkednek a magyarokkal. Ha egy ilyen cseh él külföldön s ha sikerül neki valami jót vagy érdemeset keresztülvinni, akkor ő magát büszkén csehnek vallja, ellenben ha valamilyen törvénybe ütköző dolgot követ el, akkor már magyarnak nevezi magát a bíróság előtt. Általában, elég sokan, ha kifizeti magát az erkölcsösség, akkor saját magukat erkölcsös lényeknek tartják, ellenben ha nem látnak nagy hasznot az erkölcsben, akkor egyszerüen mellőzik vagy félrelökik.

De mikor nem fizeti ki magát az erkölcsös életvezetés? Ugyebár, amikor az erkölcsnél szükebb (némelyek ugy magyarázzák, hogy tágabb, de ez határozottan téves) érdek avagy alacsonyabb kivánság és silányabb törekvés vesz erőt az emberen? Nos, ha jól megvizsgáljuk a dolgot, az erkölcs ilyenkor sincsen kárára az embernek, hanem igenis előnyére. Mert az ember végeredményben nem azért él, hogy rabja legyen önmagának vagy önsorsának, hanem hogy a lehető legelhelyesebb és legértékesebb egyéni és társadalmi kibontakozásban vehessen részt. S az erkölcs éppen ebben támogatja az embert.

Viszont az is igaz, hogy nem mindaz erkölcsös, amire valamiképpen rányomják az erkölcsiség pecsétjét. Van álerkölcsösség s ez épp oly gonosz müvelet, mint az erkölcsellenesség. A helyes erkölcsi fölfogás inkább a mentalitásban és az akaratban érezteti áldásos művét s nem annyira a különféle szokásokban és nézetekben.

Jól átgondolva a dolgot, jegyezzük meg, az embernek ninc sen is olyan gondolatmenetre, érzésre és akarathatározatra szüksége, amelyik erkölcsellenes. S ha ez második természetévé válna az embernek, akkor az erkölcsről sokkal kevesebbet beszélének és irnának s nem is volna az olyan fárasztó téma — mert igazán s örömmel élnék azt az életben.

MIÉRT JÁRAT KISEBB TERJEDELMÜ LAPOT TÖBB PÉNZÉRT — RENDELJE MEG A "KANADAI MAGYAR UJSÁG"-OT

Ötezeréves buzaszemek Mátyás király egykori vadászkastélyában

Tarka házaival, maszatos gyerekeivel ma már nem a Vág partján fekszik ez a kis falu, amelyet ugy hivnak, hogy Vigvár A rakoncátlan folyó pár kilométernyire északra hömpölyög de irások vannak róla, hogy né hány évszázaddal ezelőtt amikor Mátyás király kergette a nemes vadat Vigvár határában, a Vág hullámai nyaldosták a királyi kastély árkait. Vig élet tombolt a Hunyadiak várában, innen maradt meg a falu neve is. Ma már csak legendák, meg korhadt romok, amiknek oldalain kizöldül a moha, emlékeztetnek a romantikus időkre. Ma is kastély áll a falu közepén de ez már modern épitmény, még ha százesztendős is.

A környék legnagyobb gazdája Szkublics János pár esztendővel ezelőtt elhatározta, hogy birtokán téglaégetésre rendezkedik be, minthogy erre a célra a kastélyt környező, egészen különös alaku dombok földje különösen alkalmas. Munkásokat hozatott a birtokra és megkezdték a munkát. Egy napon aztán a munkások jelentették, hogy cserepeket, kőszerszámokat találtak a dombok oldalán. A földbirtokos félretette a leleteket és mivel azokat különösen érdekesnek találta, meghivta birtokára Európa egyik legismertebb régiségtantudósát, Gordon Childe londoni professzort. Childe professzor meg is érkezett és napokon keresztül dolgozott Vigváron. Megállapitása felette szenzációsak.

Childe tanár megállapitotta, hogy Mátyás király egykori vadászkastélyának helyén az ősembernek egy egészen ritka telepét fedezték fel a téglaverő munkások. A telep a kőkorszak végéről, a rézkorszak elejéről való, amikor a Vág völgye az ősember átvonuló utja lehetett.

Az a domb, amelyben nemcsak cserepeket, hanem állatcsontokból faragott szerszámokat, sőt egész tüzhelyeket is találtak, valamikor a Vág partján állott és az ősember a domb oldalába vájt barlangokban huzta meg magát. Barlangjait maga ásta meg a domb oldalán s ezek a barlangok ötezer esztendőn keresztül olyan állapotban maradtak meg, ami az archeológiában szinte példa nélkül áll.

Talán áradás, talán idegen törzsektől való félelem kergette el az ötezer esztendővel ezelőtt élt ősembert a későbbi Vigvár vidékéről, menekülése pánikszerüen, hirtelen történhetett, mert szerszámait, felszereléseit ott hagyta a dombok oldalába vájt barlangjaiban ahol megtalálták az ősember tüzhelyét is, utolsó ebédjének maradékaival. A maradvány: néhány elszenesedett, megpörkölt buzaszem, öregebb, mint az egyptomi királysirokban talált buza!

Ötezer esztendős buza! Miféle nagy eseménynek kellett történnie, hogy ősünk ott hagyja forró tüzhelyét, félig elkészült ebédjét és futva meneküljön délre vagy nyugatra!

Gordon Childe tanár megállapitotta, hogy az ősember itt már egy fejlettebb kulturában élt. Valamennyi szerszámáról, amit itt találtak, megállapitotta, hogy mire használta azt az ötezer esztendővel ezelőtt élt ember, aki tüzzel főzött, elejtett állatok bőrét kikészitette s nagyobb tudást igénylő fazekakat, edényeket gyártott. Childe tanár megállapitásainak leg érdekesebbje azonban az, amiről Szkublics János igy nyilatkozott:

— Az egyik barlangban különös, csontból faragott szerszámot találtunk, amiről nem tudtuk megállapitani, hogy ez mire szolgálhatott. Az a tárgy körülbelül akkora, mint az ember talpa, hátul szélesebb, mint elől, hátul két lyuk van rajta, elől pedig egy. Ez azonban szélesebb. A csont egyik oldalán erősen le van koptatva, még a laikus is megállapithatja hogy ez a kopás nem természetes. Csodálatosképpen ezen csont mellett egy teljesen hasonlót találtunk, ez azonban a másiknak csak a felét teszi ki. Szinte önként felvetődik ma a gondolat, hogy amig a nagyobb csontszerszámot csak felnőtt használhatta, addig ez a kisebb egy gyermek számára készülhetett.

— A világhirü angol archeogus megállapitotta, hogy a szer számokat az ősember egy szarvas sincsontjából faragta. Ma már nem él a szarvas ezen a vidéken, valamikor azonban hatalmas erdők boritották a Vág partjait és az ősember vigan vadászhatott a szarvasra. Mr. Childe megállapitotta, hogy a különös alaku csontszerszámot az ötezer esztendővel ezelőtt élt ősember korcsolyának használta, állati szijakkal erősitette a lábához és ezzel száguldott a befagyott Vágon.

Ezekkel a korcsolyákkal üzte a vadat a hideg téli napokon Európában eddig még nem akadtak ilyen leletre, egyedül Amerikában, New Mexikóban találtak meg évekkel ezelőtt az ősember hasonló alaku korcsolyáját.

Csodálatosképpen emberi csontokat nem találtak a barlangokban, vagy azon környékén. Professzor Childe ezt arra magyarázza, hogy az ősember valószinüleg elégette elhalt hozzátartozóit és azok a hatalmas, szinte urnaszerü edények amelyek széttört darabokban olyan sürün fordulnak elő a vigvári domboldal barlangjaiban, voltaképpen hamvvedrek voltak.

A vigvári leletek mindenesetre az archeológia legértékesebb eredményeinek tekinthetők.

A VÖRÖS RÉM

IRTA: SZEKULA JENŐ

Hat és fél láb magas, szerb óriás volt. A komitácsik gonoszabb fajtájából való, akik nem csak a megszálló osztrák-magyar csendőrökkel kötekedtek, hanem saját honfitársaikat is kirabolták, puszta banditaszenvedélyből. Rémeivé váltak ártatlan szerb falvak riadt népének.

Cerveni Sztrach-nak hivták. Nem ez volt az eredeti neve. Cerveni Sztrach: annyit jelent, mint vörös rém. Mert a banditának vörös volt a haja, —akár a szinláng. Pedig az ilyen sárgalobogásu haj nagy ritkaság a szerbeknél.

Csendőreink egyizben kézrekeritették s akkor halálraitélte a Mitrovicán állomásozó haditörvényszék. De az óriás zsivány kitört a börtönéből és kereket oldott. Máig kideritetlen és rejtelmes módon.

Azóta rémévé vált a bjelipotoki erdő környékének. A Cerveni Sztrach uj bandát szervezett és legyilkoltatott könyörtelenül mindenkit, aki ellene tanuskodott a haditörvényszéki tárgyaláson. A falvak népét állandóan zsarolták. Csendőreink mindent elkövettek, hogy kézrekeritsék. Sikertelenül. Pedig még a házatáját is csendőrkémek figyelték állandóan, a hegyoldalon épült kies Bjeli-Potokban. Nagy, fehér házban lakot a vöröshaju rém délceg s liliomarcu hitvese, a Zláta. De Cerveni Sztrach nem ment több bé haza a feleségéhez soha. Pedig egy melák őrmestert is beszállásoltak a martalóc házába, talán hogy a Cerveni Sztrach-ot féltékenységre ingereljék. De, ugylátszik, hogy a rettegett bandita is visszariadt a német őrmestertől.

Hadnagy voltam s ezekben a napokban rendkivüli megbizatással küldött le Klemm ezredeshez, aki portyázó zászlóaljával komitácsikra vadászott. Legényem megbetegedett az uton s magam is ottrekedtem Nova-Grocka faluban. Innen már nem vezetett vasut s gyalog akartam nekivágni a rengetegnek. De mindenki lebeszélt erről. Az erdő felől, sötét éjszakákon, ijesztő lövöldözés hangzott. A Cerveni Sztrach nyilván ujra garázdálkodik. Meg kellett volna várnom a katonai őrjáratot, hogy fegyveres fedezet alatt folytassam az utat az őspagonyon keresztül. De az őrjárat késett. S én már nagyon nyugtalan voltam.

Ekkor történt, hogy valaki egy hatalmas, báránysüveges szerbet vezetett hozzám, aki nagy batyut cibelt a hátán. Sürü, bozontos, fekete hajával, öles termetével, valóban ijesztő jelenség volt. Vászának hivták. Kijelentette, hogy utja ugyis arra visz s hajlandó engem keresztülkalauzolni az erdőn.

— Aztán nem félsz a Cerveni Sztrachtól?

— Vásza nem ijed meg teremtett ember fiától — jelenti ki komor daccal.

Utrakeltünk. Az óriás előttem haktatott a meredek erdei uton. Órákig mentünk hangtalanul. Már nagyon fáradt voltam. Talán megsejtette ezt, mert udvariasan leerőszakolta rólam a hátizsákot, hogy majd ő viszi — még a Gyulay-táskát is elvette, amelyben az irataim voltak.

— Mi a te foglalkozásod, tulajdonképpen? — kérdeztem.

— Csempész vagyok! — feleli rejtelmesen.

Ebben az időben ez nem volt üldözött foglalkozás. Sőt a cs. és királyi katonai főkormányzóság még pártolta is a csempészeket, akik dohányt és élelmiszert hoztak át, a közeli bolgár határon keresztül.

Éjszakára Vásza hatalmas tüzet rakott és segitett megfőzni a konzervjeimet. Még hatalmas bárányborsüvegét is rám teritette, hogy meg ne hüljek, ha elalszom a nyirkos semjéken. Meghatott a gyöngédsége Szundikált már ős is, de néha fölébredt s nagy késsel galyat aprózott, hogy ujabb lobogásra szitsa a hunyó parazsat. Megijedtem, hogy a tüzet észrevesszik:

— Ránktörhetnek a Cerveni Sztrach emberei.

— Nem mernek azok idejönni.

Másnap zuhogó esőben folytattuk az utunkat. Rosszkedvü voltam és betegnek éreztem magam mert bőrig ázott a nyakelállott az eső s egy szakadék szélére értünk. Nagy mélységben fölcsillantak a ködben falusi házikók lámpácskái.

— Ime, Bjeli-potok— mutatja Vásza, kinyujtott karral.

— Itt lakik a Cerveni Sztrach felesége — jut eszembe hirtelen. — De nem mer soha haza menni. Állitólag fél a német őrmestertől, akit bekvártélyoztak a feleségéhez.

Az óriás nem felelt, csak morgott valamit, amit nem értettem. Nagyon fáradtak voltunk s alkalmas helyet kerestünk a pihenésre. Nagyon fáztam, de nem lehetett tüzet rakni, mert a nyirkos galyak nem kaptak lángra, bárhogy erőlködött s a társam. Fogam fázósan összekoccant s attól is féltem, hogy régi maláriám kijujult megint. Vásza megsajnált és rakijával kinált a butykosából. Az erős ital felmelegitett. Fejem elnehezedett. Pillanatok alatt elnyomott az álom.

Éjfél körül távoli puskaropogásra riadtam föl, de nem tudtam fölkelni, annyira fáradt voltam. Elnehezült pilláim ujra lecsukódtak. Már világosodott amikor magamhoz tértem.

Révetegül tekintgettem körül. Vásza nem volt velem. De eltünt a Gyulay-táskám és a pisztolyom is. Hangosan kiáltoztam, de nem felelt senki, csak néhány fölriasztott madár repült el ijedt csipogással a lombok felől. De már pirkadt és nem féltem fegyvertelenül az elhagyott erdőn. Megindultam a völgynek, ahonnan a bjelopotoki templomtorony fehéredett.

A féluton a mi csendőreinkkel találkoztam. Az egyik kezében tartotta a Gyulay-táskámat. Az iratok is megvoltak hiánytalanul.

— Csakhogy életben talál juk a hadnagy urat — mondja az őrjárat vezetője, a jelentkezés után. — Azt hittük, hogy meggyilkolta a Cerveni Sztrach

— Hogyan?

— Hát tudja-e a hadnagy ur hogy ki volt az utitársa? Maga a Cerveni Sztrach volt: a vörös rém.

Igen. Éjszaka a bandita fölkelt, ellopta a fegyveremet és beosont a faluba. A német őrmestert meggyilkolta. A felesége gével is végezni akart, de az asszony hangos sikoltozással menekült a kukoricás felé. Ekkor már a csendőrök is összeverődtek s rövid közelharc után agyonlőtték a bandität.

S immár ki is értünk a kukoricáshoz. A Cerveni Sztrach még most is ott feküdt holtan, bőrkánybőrbundával letakarva. A bozontos, sürü fekete paróka lecsuszott a homlokáról s kicsillant alóla a bandita lángvörös haja.

NO, SZERBUC JÁNOS...

IRTA: UJHÁZY GYÖRGY

Amint beértek a tanyára, intett a bojtárjának, meg a pulik nak, hogy tereljenek össze s ő be se várta, amig a nyáj beáll az aklokba, csetlő-botló lábbal felbotorkált a rozzant házhoz. Kegyetlen rázta a belső hideg, fogatlan szája szederjesen remegett. Enyütt, kócos, juhászsubájába burkolódzva, künn a pitvar padkáján lefeküdt. De csak nem tudott elszunnyadni. Egész éjjel nem aludt. Szemhunyásnyit sem. Moccanástalan, öreg, meredő tekintettel a végtelenségbe feledkezve nézte, elnézte rebbenéstelen a csillagokat s szavakba foghatatlan gondolatokon ringott a lelke. Mindenek fölé magasodva, békésen pihent a harmatos lócán, ahogy láztól zsibongó, fáradt testét elnyujtóztatta türelmes szenvedésben. Kurta pillanatokra csak ha ráfigyelt a Göncöl fordulására, de akkor is épphogy észbevette, telik az éjszaka mulik az idő ... Mert a terült csöndben, a mélykék kárpit süpedő bársonyán némán surrantak a percek, a fertályok s az órák tovább. Végre is, hirtelen didergős fény reszketett át a bolton, hogy beleremegtek az apró égi tüzek s a parányi földi árnyékok, amint benne is felvacogott valami különös bor zongató fagyosság, amikor teg nap először ráügyelt a jeges érintésre a szive táján, amiről nyomban tudta mi az:

— Jő a halál ... — bólintott

Ahogy most is felneszelt:

— Jő a hajnal ...

Egyszerüen, mint a virágok, a bokrok, a fák. A rét, a hegyek, a mindenség: teljességben felérezve az érkező csodát Alázatos szótlanságban. Mint a húnyó csillagok.

Igen messziről hajnali misére hivó harangszót hozott a kerekedett szellő.

Öreg Koczó Nagy Gáspár keresztetvetett:

— ... Az Atyának ... Fiúnak ... — S bütykös, aszott keze a szent jel nyomán végigjárt. Szelid szivvel imádkozott mint kisgyerek kora óta, ha a harang kondulása figyelmeztette az Urnak imával való szolgálására. De most se zsolozsmázta az áhitatos szavakat reszketegebben, nyolcvanhét évével a halál dermedését érezve tagjaiban, mint máskor.

— ... Ámen ... — fejezte be a lelkében tisztán csengő fohászt.

Közben lassan pitymalott. Megmozdult a világ. Csicsereg ve előbb a madarak ébredtek, aztán bégetve a bárányok. Emberi motozás vegyült az elevenedett zajba. János, a bojtár ja cihelődött az akloknál s halk mormogással biztatta a neszező nyájat. Néhány juh kiszabadult, magányosan nehezen birt velük, füttyentett a pulikért. De azok meg se moccantak, kushadt fejjel Koczó Nagy Gáspár padja mellett feküdtek, merev figyelésben, ahogy még az éjjel odalopódzkodtak.

A bojtárlegény hát felballagott a házhoz. Csöndesen meg állt a lóca végiben, az öreg juhász lábánál s óvatosan ráemelte a szemét.

— ... No ... — hökkelt föl az ijedtség a torkán, mert Koczó Nagy Gáspár igen rettentően sápadt volt, de hogy öszszetalálkozott a tekintetük, az öregnek a messzeségből jött pillantása az ő riadtan lezsugorodott szemebogarával, azonmód le is csitult a belső rémülete, olyan megnyugvás sugárzott feléje.

— Ülj le ... — szólalt meg az öreg s arrébb húzódott a padon, helyet csinálva a legénynek.

A bojtár tisztességtudó szerénységgel a lóca szélire ült. Már zavar nélkül. Kisimult benne minden.

Hallgattak.

Miről is beszéltek volna?

Ezalatt mind ragyogóbb világosságot árasztva emelkedett feljebb s feljebb a nap. A fehér izzások átjárták a lombokat, a virágok szirmát, a megbúvó füveket, a harmatos rétet s a dombok lankáit, a kifényesedett levegőt: égi tündöklésben táritva a világot, mint valami makulátlan kristálycsodát. És a fehér fények gyémántvize beitta magát a kócos subába, az öreg juhász cserzett, ráncos bőrébe, tüzelő szemébe, ahol a lélek fehér tisztaságával összemosódott.

Nem volt semmi rejtelem, homály, titkolódzó árnyék semerre.

— No ... — nyilt szóra Koczó Nagy Gáspár ajka s fejjel a bojtárja felé fordult — ... No, szerbuc, János ...

Keresztetvetett. A kéze tétova nélkül irta fel fáradott testére a szent jelet.

— ... Ámen ... — mormogta s lecsukta a szemét.

Koczó Nagy Gáspár megtért az Urhoz.